

Beschrijving duowerking

De eigenheid van de duowerking zoals toegepast binnen “Een paar apart” en “Mix & Match”

Maart 2014

Inleiding

De doelstelling van deze paper is om de eigenheid van de duowerking zoals die wordt toegepast binnen “Een paar apart” en “Mix & Match” te beschrijven. We zijn hiertoe gekomen doorheen enkele diepte-interviews met Chris Haesendonckx (Samenlevingsopbouw Antwerpen stad) en Lore Motten (Recht-Op), werkers in bovengenoemde projecten.

Duowerkingen worden ook toegepast binnen andere contexten, met andere doelstellingen, vanuit andere visies, Wij doen daar met deze beschrijving geen uitspraken over: het gaat hier over de toepassing binnen bovengenoemde praktijken.

Na een korte toelichting van de beide projecten, volgt een omschrijving van wat de duowerking is, gaan we in op de effecten ervan, schetsen we enkele werkzame factoren en stippen we meerdere noodzakelijke voorwaarden aan. We sluiten af met twee slotbemerkingen.

Toelichting cases

Korte schets van de twee praktijken waarop deze methodiekbeschrijving is gebaseerd

- Een paar apart binnen cultuurcafé (Recht-Op)
 - Een paar apart is een project met twee doelstellingen; het netwerk verruimen van mensen in armoede en mensen in armoede aan cultuur laten participeren. In duo gaat een persoon in armoede en een persoon niet in armoede op uitstap naar een Antwerps cultuurhuis. De drempels die mensen in armoede ervaren om te kunnen participeren aan cultuur worden binnen het project zoveel mogelijk ondervangen. Tegelijkertijd trachten we deze drempels aan te kaarten bij beleidsverantwoordelijken, zowel op stedelijk als op Vlaams niveau. Het project ‘Een Paar Apart’ is ingebed in cultureel ontmoetingscentrum nova waar we om de twee weken een cultuurcafé organiseren. Het is de ontmoetingsplaats waar de deelnemers van een paar apart elkaar regelmatig tegenkomen en uitstappen plannen. Drempelverlagende methodieken zoals bekendmaking van het aanbod, ondersteuning van vervoer naar de culturele activiteiten, het aanbod van een babysit, het stimuleren van smaakverbreding, ... maken het mogelijk om cultuur dichterbij mensen in armoede te brengen.

- Mix & Match (Samenlevingsopbouw Antwerpen stad)

Wat is de duowerking?

De duowerking is een **werkvorm** waarbij op vrijwillige basis **gearrangeerde ontmoetingen** worden opgezet **tussen een persoon die zich in een maatschappelijk kwetsbare positie bevindt en een persoon die zich in een niet-maatschappelijk kwetsbare positie bevindt.**

In bovenstaande cases zijn er twee doelstellingen van waaruit mensen in duo worden samengebracht. Een eerste doelstelling is het **bevorderen van de participatie van maatschappelijk kwetsbare groepen aan de samenleving**. Maatschappelijk kwetsbare groepen staan aan de zijlijn van onze samenleving. Zij ervaren heel wat drempels op verschillende maatschappelijke domeinen: dienstverlening, werk, cultuur, onderwijs, ... Door mensen in duo's samen te brengen, worden maatschappelijk kwetsbare mensen ondersteund om te participeren. Bij "Een paar apart" wil men op die manier mensen op zelfstandige basis laten deelnemen aan cultuur, terwijl bij "Mix & Match" zij in duo toegeleid worden naar vrijwilligerswerk.

Maar het bevorderen van participatie van maatschappelijk kwetsbare groepen veronderstelt meer dan het ondersteunen van de doelgroep. Het is even belangrijk om diezelfde maatschappelijke domeinen ertoe aan te zetten zich meer open te stellen voor kwetsbare groepen. Want ook daar zullen veranderingen nodig zijn opdat maatschappelijk kwetsbare groepen volwaardig kunnen participeren.

Voor het bevorderen van de participatie van maatschappelijk kwetsbare groepen hanteert de duowerking dus een **dubbel perspectief**: 1) ondersteuning van de doelgroep met het oog op de participatie aan maatschappelijke domeinen waar ze op eigen kracht niet toe komen en 2) meer toegankelijk maken van maatschappelijke domeinen voor de participatie van deze groep. Het gaat hier immers niet over het inpassen van maatschappelijk kwetsbare groepen aan de samenleving. De beweging naar mekaar toe moet van beide kanten komen.

Deze doelstelling is zowel terug te vinden binnen "Een paar apart" als binnen "Mix & Match".

Een tweede doelstelling is **netwerkverbreding**¹. Daarmee bedoelen we het verbreden van het sociale netwerk van maatschappelijk kwetsbare groepen. Een sociaal netwerk verwijst naar de contacten die iemand heeft met andere mensen: familie, vrienden en kennissen, maatschappelijke instituties zoals werk, school, hulpverlening, ... Mensen in maatschappelijk kwetsbare posities hebben vaak een erg beperkt sociaal netwerk, zowel wat betreft formele als informele relaties. Hun netwerk is beperkt in het aantal relaties en bovendien hoofdzakelijk toegespitst op het eigen kerngezin. Het is ook beperkt in verscheidenheid: ze kennen vooral mensen die ook in kwetsbare posities leven. Ze komen amper in contact met mensen die niet in een kwetsbare positie leven, ten minste niet op een informele manier. Ze ontmoeten ze wel in meer formele contacten, in het kader van hulpverlening bijvoorbeeld. Omdat veel informatie op een informele wijze verspreid wordt, missen maatschappelijk kwetsbare mensen zo een belangrijke bron van steun en kansen om een stap vooruit te geraken in het leven.

Projecten met als doelstelling netwerkverbreding zetten in op het verbreden van het sociale netwerk. Een verbreed netwerk wordt immers gezien als een **hefboom voor het doorbreken van situaties van achterstelling en uitsluiting**. Essentieel is dat de uitbreiding van het netwerk gerealiseerd wordt in de sfeer van de informele contacten: net in die informele contacten met mensen die niet in kwetsbare posities leven, liggen de meeste kansen om een stap vooruit te geraken.

Vooraf binnen "Een paar apart" is geëxperimenteerd op vlak van netwerkverbreding: de duowerking bleek daarvoor een geschikte werkvorm.

¹ Gebaseerd op Haesendonckx C. en A. Wuyts. *Een paar apart: gearrangeerde ontmoetingen tussen mensen die in armoede leven en mensen die niet in armoede leven. Recht-Op vzw en RISO Antwerpen.*

Naast de bovengenoemde doelstellingen moeten we de toepassing van de duowerking binnen de beide projecten ook plaatsen binnen hun **ruimere context**, namelijk het **wegwerken van situaties van achterstelling en uitsluiting** door enerzijds mensen te versterken en anderzijds te werken aan structurele veranderingen. Vanuit deze twee invalshoeken willen deze projecten bijdragen aan het recht op een menswaardig leven binnen een "gastvrije samenleving"². Dit is een samenleving waar iedereen ongeacht afkomst, status, geloof, ... een plek heeft. Het is een samenleving die ruimte maakt voor mensen die "anders" zijn.

Effecten van de duowerking?

In deze paragraaf worden de effecten van de duowerking beschreven, zoals die vastgesteld werden bij de toepassing ervan binnen "Een paar apart" en "Mix & Match".

1. Empowerment van de maatschappelijk kwetsbare duopartner

De duowerking heeft een empowerend effect op de maatschappelijk kwetsbare duopartner. Om dat te verduidelijken, moeten we eerst iets vertellen over het begrip "empowerment".

Het begrip empowerment wordt te pas en te onpas gebruikt. Het gevaar daarbij is dat de betekenis ervan uitgehold raakt. Teruggaan naar de bron levert verrijkende inzichten op.

Rapport, één van de grondleggers van het empowermentparadigma, noemt empowerment "een proces van versterking waarbij individuen, organisaties en gemeenschappen **meesterschap** verwerven over hun situatie en omgeving".³

Op niveau van het individu, benoemt Steenbrink empowerment als "een leerproces dat tot doel heeft de **zelfsturende vermogens** van de persoon in kwestie te versterken en te vergroten. Waar het om gaat is de **zelfbeschikking** over de alledaagse bestaansvoorwaarden tot stand te brengen".⁴

Centraal in de empowerment van het individu staat het herwinnen van het zelfsturend vermogen en zelfbeschikking over het eigen leven. Maatschappelijk kwetsbare groepen maken heel wat mee in hun leven, lopen veelvuldig kwetsuren op en verliezen daardoor de greep op het eigen leven en hun omgeving. Ze worden angstig, wantrouwig, verliezen verbintenis met zichzelf, de omgeving, de maatschappij, de toekomst. Door mensen te empoweren, willen we bereiken dat mensen niet meer louter moeten ondergaan wat in hun leven gebeurt, maar dat ze zelf ook een rol kunnen opnemen in het oplossen van de problemen waarmee ze geconfronteerd worden.

Er zijn drie vlakken waarop mensen versterkt moeten worden opdat ze hun zelfsturend vermogen kunnen verwerven: veerkrachtige binnenkant, kritisch bewustzijn en participatie.⁵ Mensen hebben

² Kal D., R. Post en G. Scholtens. *Meedoen gaat niet vanzelf: Kwartiermaken in theorie en praktijk*. Uitg. Tobi Vroegh.

³ Driessens, K., en Van Regenmortel, T. (2006). *Bind-kracht in armoede: leefwereld en hulpverlening*. Leuven: Lannoo Campus.

⁴ Van Regenmortel, T. (2002). *Empowerment en maatzorg: een krachtgerichte psychologische kijk op armoede*. Leuven: Acco.

een **veerkrachtige binnenkant** wanneer ze zich weer goed in hun vel voelen, geloven dat ze weer iemand zijn en een plaats hebben in deze samenleving, als mensen het gevoel hebben weer wat controle te hebben op de eigen situatie en omgeving, ... **Kritisch bewustzijn** verwijst naar *inzicht* in de maatschappelijke context, maatschappelijke thema's en van daaruit ook inzicht in de eigen situatie. Daarnaast verwijst kritisch bewustzijn ook naar *vaardigheden* om met die inzichten iets te doen. In die zin is dit kritisch bewustzijn een brug naar actie en participatie. **Participatie** is de actie component: het gaat over het stellen van gedrag - d.i. participatie - om invloed uit te oefenen op de eigen situatie en omgeving in functie van de gewenste situatie. Participatie is de motor van empowerment: zonder participatie is empowerment als versterkingsproces onmogelijk.

Hieronder illustreren we dat de duowerking inwerkt op deze drie componenten van empowerment. Daarnaast heeft de duowerking nog een troefkaart op dit vlak: het vergroot het informeel netwerk van mensen.

Veerkrachtige binnenkant

De duowerking heeft een positief effect op het zelfwaardegevoel van de maatschappelijk kwetsbare duopartners. Zij zijn in het verleden al vaak gekwetst, ze voelen zich minderwaardig en ongewenst. Gewoon al het simpele feit dat er iemand anders uit eigen keuze - niet vanuit zijn of haar job - contact *wil* met hen heeft een positief effect op de zelfwaarde van deze mensen.

Mensen komen door de duowerking ook op plekken waarvan ze nooit gedacht hadden dat ze er zouden komen, gaan om met mensen waarvan ze nooit gedacht hadden dat ze er mee zouden omgaan. Het is zoals een deelnemer van "Een paar apart" zei: "Ik liep vroeger vaak voorbij de opera. Ik had nooit gedacht dat ik hier zou staan en zie mij nu. Zie je wel dat ik het kan. Ik heb altijd gehoord dat ik dom ben, niks kan, ..."

Mensen groeien doorheen dit proces van samen in duo op stap gaan, kunnen negatieve boodschappen die ze geïnternaliseerd hebben omkeren, hebben het gevoel er bij te horen en er bij te *mogen* horen. "Voor het eerst had ik het gevoel dat ik als een gewone mens over straat liep naast een andere gewone mens." Dat is een belangrijke **fond** om een stap vooruit te geraken.

Kritisch bewustzijn

De duowerking versterkt het inzichtniveau van de maatschappelijk kwetsbare duopartner. Enkele voorbeelden:

- Zicht op eigen drempels op vlak van participatie
- Zicht op drempels binnen het maatschappelijke domein, i.c. cultuursector en vrijwilligerswerk
- Ze worden vertrouwd met het maatschappelijke domein, ze leren het van dichtbij beter kennen
- Ze worden zich bewust van het feit dat ze het *recht* hebben om te participeren. Het is niet omdat mensen 7 dagen op 7 bezig zijn met overleven, dat ze geen aanspraak mogen maken op bv. cultuur.
- Maatschappelijk kwetsbare mensen leren de leefwereld van niet-maatschappelijk kwetsbare mensen kennen. Ze gaan meer genuanceerd denken over hen: het is daar ook niet altijd rozengeur en maneschijn, zij hebben ook wel eens ruzie thuis, zij hebben ook wel eens moeilijkheden met de opvoeding van de kinderen. Zo zien ze dat de gelijkenissen vaak groter zijn dan de verschillen.
- ...

⁵ *Inspireerd op Zimmerman + Verwijzen naar eigen werk ikv uitklarin agogische kernopdracht sector Samenlevingsopbouw, Michèle Jacobs, niet-gepubliceerd*

Daarnaast pikken de deelnemers ook heel wat nieuwe vaardigheden op:

- In het omgaan met anderen
- In het deelnemen aan activiteiten i.k.v. vrijwilligerswerk en cultuurparticipatie en alles wat daarbij komt kijken
- ...

Participatie

In duo worden maatschappelijk kwetsbare groepen ondersteund om te participeren aan maatschappelijke domeinen waar ze op eigen kracht niet toe komen. Cultuurparticipatie is een oude bekende in de sector Samenlevingsopbouw en de armoedesector. Doorgaans gebeurt dat daar in groep. De praktijk van "Een paar apart" leert dat de duowerking als werkvorm enkele voordelen met zich meebrengt. "Mix & Match" wil maatschappelijk kwetsbare groepen toeleiden naar vrijwilligerswerk. Zowel de vrijwilligersorganisaties als de doelgroep gaven aan wel te willen maar niet te kunnen. Met de duowerking wordt de brug tussen beide geslagen.

Doorheen deze ervaringen leren mensen - beetje bij beetje - om te participeren. Samen met de gunstige effecten van deze participatie-ervaring op de binnenkant van mensen en het kritisch bewustzijn, verlaagt dit de drempel om in de toekomst nog meer te participeren, ev. ook in andere contexten: het zgn. olievolleffect.

Informeel netwerk

Doorheen de contacten die mensen in duo leggen, krijgen ze toegang tot allerlei steun- en hulpbronnen die ze anders niet zouden hebben. Denk bijvoorbeeld aan een auto bij een verhuis, iemand die voor je kookt als je niet goed te been bent, het adres van een advocaat, ... Dit informeel netwerk is een belangrijke hefboom om weer een stap vooruit te komen.

Dit gebruik maken van de krachten in de omgeving is één van de pijlers van het empowermentparadigma. Het linken van deze krachtbronnen uit de omgeving aan de krachtbronnen die er binnen elk individu te vinden zijn, is een belangrijke bron van empowerment.

2. Solidariserend effect

Door in duo op stap te gaan, gaan de maatschappelijk kwetsbare en de niet-maatschappelijk kwetsbare mensen een intens contact aan. Dit contact tussen beide doet iets met "de ander". We hebben hierboven al aangegeven dat het beeld van maatschappelijk kwetsbare mensen over niet-maatschappelijk kwetsbare mensen meer genuanceerd wordt. Omgekeerd is dat ook het geval: het perspectief van niet-maatschappelijk kwetsbare mensen t.a.v. de maatschappelijk kwetsbare groep verruimt evenzeer.

Wat het doet met de niet-maatschappelijk kwetsbare hebben we hier samengebracht onder de noemer "solidariseren". Ze leren de leefwereld van mensen in een kwetsbare positie kennen, ze leren dat armoede meer is dan geen geld hebben, ze ervaren wat het betekent om dag in dag uit in overlevingsmodus te zijn, wat het doet met je binnenkant, ... Zo worden de beelden over mensen in kwetsbare posities een stuk genuanceerder: dat het meestal *niet* hun eigen schuld is, hoe moeilijk het is om uit die negatieve spiraal te komen, ... Ze beginnen de mens achter de berg problemen en moeilijkheden te zien en beseffen dat ze gelijkaardige aspiraties hebben voor henzelf en wie hen dierbaar is. Ze worden zich bovendien ook meer bewust van de problematieken waarmee deze groepen geconfronteerd worden en wat zij nodig hebben om uit hun moeilijke situatie te geraken. Ze willen zich engageren in het armoedebestrijdingsverhaal en zijn bereid mee actie te ondernemen.

Dit solidariserend effect bij de niet-maatschappelijk kwetsbare duopartner is intentioneel, maar de werkers hopen dat dit solidariserend effect ook doorwerkt op twee andere niveaus. In de eerste plaats binnen het maatschappelijk domein waarin het duo participeert. Denk maar aan de andere vrijwilligers binnen de organisatie waarin het duo actief wordt. Aangezien de maatschappelijk kwetsbare persoon een volwaardige deelnemer binnen het vrijwilligersteam wordt, komen mensen veelvuldig met elkaar in contact. Hetzelfde geldt voor het beleid van de cultuurhuizen waar duo's actief zijn: het doet iets met de

publiekwerker, de onthaalbediende en zet iets in beweging. Een tweede niveau waar dit solidariserend effect mogelijk doorwerkt is de ruimere samenleving. Concreet denken we aan de andere toeschouwers van die culturele activiteit.

Verhoopt of niet, het effect is groter naarmate het onderling contact intensiever is. Hoe meer en hoe diepgaander het contact, hoe groter het effect. Eerlijkheid gebiedt om te zeggen dat het effect niet altijd positief is. Soms kunnen clichés ook net bevestigd worden in de interactie. Dan is er een rol weggelegd voor de werker om te kaderen en te nuanceren.

Dit solidariserend effect is cruciaal in het pleidooi voor de duowerking: het gaat immers over meer dan samen naar een toneelvoorstelling gaan of samen vrijwilligerswerk doen. Het gaat ook over wat dat doet met mensen op niveau van het elkaar leren kennen en het ruimte geven aan mensen die anders zijn. En ook dat is empowerment: niet alleen de maatschappelijk kwetsbare groepen, maar ook de niet-maatschappelijk kwetsbare duopartner en bij uitbreiding de ruimere samenleving moet empowered worden. Het solidariseren, het ruimte maken voor mensen die anders zijn, maakt daar integraal deel van uit.

3. Openbreken van maatschappelijke domeinen

Een derde effect van de duowerking is het openbreken van het maatschappelijk domein. Hiermee bedoelen we dat maatschappelijke domeinen meer toegankelijk worden voor maatschappelijk kwetsbare groepen. De opstap daartoe vormt het solidariseren dat we hierboven hebben beschreven, maar het gaat verder dan dat. We stellen vast dat het openbreken van de resp. maatschappelijke domeinen een eigen uitwerking krijgt in beide projecten.

Bij "Mix & Match" gaat het om **politieke actie op microniveau**. Daarmee wordt bedoeld dat de drempels die maatschappelijk kwetsbare groepen en organisaties ervaren **al doende** worden weggewerkt doordat er een duo aan de slag gaat. Drempels voor de participatie van maatschappelijk kwetsbare groepen aan vrijwilligerswerk worden zo weggeveegd door maatschappelijk kwetsbare groepen te laten participeren aan de organisatie. In het *proces* van het toegankelijk maken van een maatschappelijk domein wordt dat domein ook meer toegankelijk. Structurele veranderingen hebben in dit stadium van het project "Mix & Match" nog een ad hoc karakter. Het is nog niet duidelijk of deze veranderingen vertaald worden naar het beleidsniveau van de organisaties. In een latere fase, wanneer meer vrijwilligersorganisaties bereikt worden, wil men hier werk van maken.

Bij "Een paar apart" is voor het openbreken van het maatschappelijk domein de duowerking complementair aan de **groepswerking**. Het realiseren van structurele veranderingen start met het verzamelen van drempels vanuit de ervaring van de duo's, maar wordt verder gedragen door een groepswerking. Voorbeelden zijn het werk rond de A-kaart, de vrijetijdspas, vormingstrajecten voor cultuurhuizen, Het groepsmatig werken houdt voor het structurele luik enkele voordelen in. Ten eerste, gaat het hier over het werken aan collectieve problemen: in groep kan dat op een efficiënte manier gebeuren. Bovendien kan op die manier participatief gewerkt worden met een grote groep mensen. Gehoord worden door beleidsmakers vereist vertegenwoordiging door een representatieve groep: dat kan niet zonder de mensen in de groep samen te brengen.

Mensen worden op die manier meegenomen in een proces dat een sterk empowerend effect heeft: mensen krijgen de kans om hun mening te uiten, ervaringen uit te wisselen, op te komen voor hun rechten, ...

Wat zijn werkzame factoren?

Hier geven we aan wat de werkzame factoren van de duowerking zijn. Wat maakt dat de duowerking bedraagt aan de vooropgestelde doelstellingen en effecten? We komen uit op vier werkzame factoren.

1. Aard van het interpersoonlijk contact

Als twee mensen samen op stap gaan, levert dat per definitie een **intens** contact op: ze hebben geen andere keuze dan met elkaar in interactie te gaan. Zo leren mensen elkaar gaandeweg wat beter kennen. Het feit dat het gearrangeerde - en dus "geforceerde" - ontmoetingen zijn, doet daar geen afbreuk aan. Vanaf het moment dat het duo er samen op uittrekt, valt het kunstmatige karakter in hun beleving weg.

Dat interpersoonlijk contact is daarnaast ook een **informeel** contact: van de ene mens tot de andere mens. Een ontmoeting tussen gelijken. Dat is helemaal anders in de zogenaamde "formele" contacten tussen maatschappelijk kwetsbare en niet-maatschappelijk kwetsbare mensen bv. in het kader van hulpverlening: het verschil in positie tussen hulpverlener en cliënt zal daar altijd blijven bestaan. Dat informele karakter doet iets met de maatschappelijk kwetsbare duopartner. Het krikt zijn zelfwaardegevoel op te weten dat die persoon dat niet doet omdat hij/zij daarvoor betaald wordt, maar omdat hij/zij op stap *wil* gaan met hem/haar.

Deze doorgedreven interactie bevordert de **netwerkverbreding**: in de interactie leren mensen elkaars leefwereld kennen, ze krijgen toegang tot elkaars netwerk. Dat is vooral belangrijk op dat informele niveau: het is hier dat er hefboomen liggen om een stap vooruit te geraken.

2. Maatschappelijk kwetsbare personen worden ondersteund om te participeren

De ondersteuning van de duopartner laat mensen in een kwetsbare positie toe om te participeren aan domeinen waar ze op eigen kracht niet toe komen. Dat wordt door beide praktijken mooi geïllustreerd.

Bij "Mix & Match" worden duo's gevormd om de kansen te vergroten voor maatschappelijk kwetsbare mensen om als vrijwilliger aan de slag te gaan en te blijven. Een doorsnee vrijwilligersorganisatie kan de extra ondersteuning die maatschappelijk kwetsbare groepen daarvoor nodig hebben vaak niet of onvoldoende bieden. Een duopartner kan dat wel.

Hetzelfde geldt voor cultuurparticipatie: ook daar spelen de nodige drempels die deelname van kwetsbare mensen kunnen belemmeren. Met de ondersteuning van de duopartner kunnen deze geheel of gedeeltelijk ondervangen worden.

Kortom, de duopartner kan een gerichte ondersteuning bieden, op maat van de kwetsbare mensen en inspeland op de drempels die spelen. Maar gewoon al het feit dat je er niet alleen voor staat, maakt een wereld van verschil. Met iemand aan je zijde sta je een stukje zekerder in je schoenen.

3. Participatie verloopt onopvallend

Participatiebevordering gebeurt in de armoedesector en de sector Samenlevingsopbouw doorgaans op een groepsmatige manier. In heel wat projecten worden mensen in groep toegeleid naar cultuur, sport, ... Zonder afbreuk te doen aan deze aanpak, hebben de werkers van "Een paar apart" en "Mix & Match" vastgesteld dat de duowerking ook enkele voordelen met zich meebrengt op vlak van participatiebevordering.

Die voordelen hebben vooral te maken met het onopvallende karakter van het participeren in duo, in vergelijking met een groepsmatige aanpak. Als je in groep ergens binnenkomt heeft iedereen je gezien, maar in duo loop je veel minder te kijk. Doordat je minder opvalt, voel je je meer op je gemak en heb je veel meer het gevoel er een plek te hebben. Dat alles komt de participatie ten goede: het wordt wellicht een positieve ervaring en de persoon in kwestie is misschien geneigd om het nog eens te doen.

Dit meer onopvallende karakter van participeren per twee heeft niet alleen effect op de duopartners. Het werkt ook door op het niveau van de "ontvangende organisatie". Hier zijn dat de cultuurhuizen of de vrijwilligersorganisaties en hun deelnemers. De integratie van maatschappelijk kwetsbare mensen gebeurt er eerder **druppelsgewijs** en is daardoor minder bruuskerend. Het gevolg is dat de beïnvloeding van de organisatie om ruimte te maken voor maatschappelijk kwetsbare groepen op een zachte manier en van binnenuit gebeurt. Het is een andere aanpak dan dat in het sociaal werkveld doorgaans gebeurt (nl. in groep appèl doen op het beleidsniveau), maar - zo blijkt - daarom niet minder doeltreffend.

4. Participatie verloopt bewust

Participatie verloopt niet alleen onopvallender, maar ook bewuster per twee. Ook dat is een verschil met de groepsmatige aanpak.

Terwijl een groep nogal gemakkelijk je aandacht opsloort, ben je in duo heel erg betrokken op wat er rondom je heen gebeurt. Je krijgt de gelegenheid om de omgeving en het gebeuren in je op te nemen. Daardoor steek je er ook veel van op. Je hebt gezien hoe de vestiaire werkt, waar de programmaboekjes liggen, je voelt aan wat de geplogenheden zijn, ...

Bovendien worden mensen nu niet meegenomen in het kielzog van de groep, maar moeten ze zelf het initiatief nemen. Waar moet ik zijn? Hoe moet ik er geraken? Wanneer wordt ik verwacht er te zijn? Hoewel het wat onzekerheid met zich mee kan brengen, is het naar verzelfstandiging op vlak van participatie wel een goede zaak.

Voorwaarden voor een geslaagde duowerking?

Hieronder bespreken we enkele noodzakelijke voorwaarden voor een geslaagde duowerking.

1. Gelijkwaardigheid

Een absolute voorwaarde is de gelijkwaardigheid van de duopartners. Maatschappelijk kwetsbare groepen hechten hier ontzettend veel belang aan. Ze hebben zich in hun leven al vaak minderwaardig gevoeld. Ze willen niet dat anderen uit de hoogte doen, zich beter voelen dan hen, ... maar hen als gelijkwaardig behandelen.

Bovendien zal een interactie op basis van gelijkwaardigheid meer ondersteunend en empowerend zijn voor mensen in een kwetsbare positie.

Hoe kan een werker ervoor zorgen dat aan deze voorwaarde voldaan wordt? Ten eerste, is er een rol weggelegd voor de werker om voldoende kader te schetsen voor de duopartners: over wat het betekent om in armoede te leven, wat dat doet met je zelfvertrouwen en je positie in de samenleving. Op die manier krijgen elkaars gedragingen, houdingen, uitspraken, ... de nodige **context**. Daarnaast kan ook een bewust gekozen **thema** de weg naar gelijkwaardigheid openen. Een thema dat minder beladen is, waar voor beide personen veel te ontdekken valt, waar geen sfeer hangt van "ik zal eens het goede voorbeeld geven", vergemakkelijkt het realiseren van gelijkwaardigheid. We komen daar hieronder nog op terug.

Hoewel de werker heel wat kan ondervangen door de keuze van het thema en door voldoende kader en context te scheppen, is het toch vooral een kwestie van **houding** op niveau van de intermenselijke interactie. Hoewel mensen niet gelijk zijn op vlak van kansen en mogelijkheden in de samenleving, zijn ze wel gelijkwaardig. Die gelijkwaardigheid bevindt zich op het niveau van het mens-zijn.

2. Thema

We hebben hierboven al even aangestipt dat het thema waarop de duo's worden samengebracht een weloverwogen keuze vergt. Afhankelijk van de doelstelling van waaruit duo's worden samengebracht, kunnen dan verschillende keuzes worden gemaakt.

Als de doelstelling *netwerkverbreding* is, is het noodzakelijk dat het een **verbindend thema** is. Daarmee bedoelen we een thema dat mensen in staat stelt elkaar te ontmoeten. Dit werkt het best met zachte thema's, zoals thema's binnen de vrijetijdssfeer. Bijvoorbeeld cultuur is een uitstekend bindmiddel tussen mensen, zoals de werkers van "Een paar apart" ervaren.

Als de doelstelling *participatiebevordering* is, hoeft het niet noodzakelijk een zacht thema te zijn. Ook bij zogenaamde hardere thema's, zoals thema's in de hulpverlenende sfeer (wonen, werk, schuldbeheer) kan de duowerking ingezet worden. In dat geval is echter wel voorzichtigheid geboden, want het risico dat de gelijkwaardigheid onder druk komt is er immers groter. Dat heeft te maken met het feit dat deze thema's vaak een groter normatief karakter hebben: je *moet* je geld kunnen beheren, je *moet* werk kunnen vinden, ... Het zijn thema's die sterker inwerken op iemands welzijn en daardoor minder "vrijblijvend" zijn dan zachtere thema's: er hangt meer vanaf. De combinatie van die elementen kan afbreuk doen aan de gelijkwaardigheid tussen de duopartners. Hoe kan de gelijkwaardigheid binnen deze thema's dan "gegarandeerd" worden? Door ervoor te zorgen dat de duopartners dezelfde rol hebben. Daarmee bedoelen we dat ze **samen hetzelfde doen**: allebei deelnemer aan cultuur, allebei vrijwilliger, ... Dat schept verbinding, zorgt voor gemeenschappelijkheid en dus gelijkwaardigheid.

3. Vrijwillige keuze

Een derde belangrijke voorwaarde is de vrijwilligheid: de duopartners moeten er zelf voor kiezen. Belangrijk daarbij is dat de niet-maatschappelijke kwetsbare duopartner zijn engagement niet opneemt vanuit een professionele context, maar vanuit een eigen, vrije keuze. Alleen op die manier kan er een authentieke verbinding ontstaan tussen twee personen, hetgeen noodzakelijk is voor de doelstelling van waaruit de duo's hier samengebracht worden.

We moeten deze voorwaarde ook zien tegen het licht van de discussie over verplicht vrijwilligerswerk. In deze projecten wordt er uitdrukkelijk voor gekozen om niet te werken met mensen die verplicht worden om vrijwilligerswerk te doen. Dat zou immers betekenen dat hun deelname gecontroleerd moet worden. Die controlerende functie wil men niet doorgeven aan de desbetreffende organisaties/duopartner. Bovendien zou daarmee ook de ongedwongenheid verloren gaan.

Binnen Mix & Match wordt deze voorwaarde zelfs doorgetrokken naar de organisaties waarbinnen duo's aan de slag gingen: ze moeten er zelf voor kiezen. Dat helpt om het mandaat te verwerven om ook effectief ook structurele veranderingen binnen de organisaties te realiseren.

4. In de publieke sfeer

Een andere belangrijke voorwaarde is dat het duo zich in de publieke sfeer begeeft. Daar zijn verschillende redenen voor. Langs de ene kant is het een manier voor maatschappelijk kwetsbare mensen om aansluiting te krijgen bij de samenleving. Dit is belangrijk voor mensen die altijd aan de zijlijn hebben gestaan. Bovendien vergroten op deze manier ook de kansen voor netwerkverbreding: het is maar door buiten te komen dat je nieuwe mensen kan leren kennen. Langs de andere kant kan het zich bewegen in de publieke sfeer ook een sensibiliserend effect hebben. Het creëert de gelegenheid voor de samenleving om zich open te stellen voor wie anders is, er anders uitziet, zich anders gedraagt.

Om die redenen wordt er binnen "Mix & Match" ook expliciet gekozen om mensen te laten deelnemen in **doorsnee vrijwilligersorganisaties** en niet binnen "beschermde omgevingen", zoals buurtwerkingen of Verenigingen Waar Armen het Woord Nemen, waar maatschappelijk kwetsbare groepen al een plaats verworven hebben en heel zorgend en ondersteunend met hen wordt omgegaan. Door deel te nemen aan doorsnee organisaties nemen de integratiekansen toe. Bovendien is de behoefte om te sensibiliseren daar het grootst.

5. Rol van de professionele werker

Tot slot is er nog een rol weggelegd voor de professionele werker. Hij/zij leidt alles in goede banen, bewaakt de koers en de doelstellingen. Hij/zij zorgt voor de coaching van de duo's en bemiddelt tussen de duopartners waar nodig. De werker is de bewaker van de gelijkwaardige relatie tussen de duopartners: hij/zij grijpt in wanneer gehandeld wordt vanuit een caritatieve of paternalistische houding, zorgt voor de nodige omkadering en context, ... De werker heeft eveneens een belangrijke rol te spelen op niveau van de matching tussen de duopartners. Met een gezonde dosis mensenkennis gaat de werker op zoek naar duo's waarbij het kan "klikken". Hier gebeurt belangrijk voorwerk en dit is cruciaal voor een geslaagde duowerking.

Kortom, de professionele werker heeft op vele vlakken en momenten in het project een cruciale rol te spelen.

Twee slotbemerkingen

1. Het werkt niet voor iedereen

Alle voorwaarden ten spijt, werkt het duosysteem toch niet voor iedereen. De werkers zien verschillende redenen. Ten eerste, kan het te maken hebben met de persoonlijkheid van de deelnemers, zowel bij de maatschappelijk kwetsbare als bij de niet-maatschappelijk kwetsbare duopartner. Sommige mensen houden niet van het dichte, persoonlijke contact van de duowerking. Of hebben geen zin om uit hun “comfortzone” gehaald te worden. Voor anderen is armoedebestrijding geen topic in hun leven en stappen daarom niet in.

Daarnaast kunnen ook fysieke en/of psychische factoren deelname aan de duowerking belemmeren. Dergelijke drempels spelen vooral bij maatschappelijk kwetsbare mensen. Ze steken ook vaak de kop op als mensen wat spanning of stress ervaren.

Deze drempels zijn niet onoverkomelijk. Er zijn voorbeelden genoeg waar het desondanks toch lukt. Maar het is een bemoeilijkende factor, waar extra rekening mee gehouden moet worden.

2. Arbeidsintensief

Hoe waardevol ook, de duowerking is een arbeidsintensieve werkvorm. Er is veel voorbereidend werk te doen vooraleer de duo's effectief van start kunnen gaan, hier en daar moet bemiddeld worden tussen de duopartners, heel wat contacten moeten warm gehouden worden, de werker is het luisterend oor, ook voor zaken die niets met het project te maken hebben, ... Kortom: de werker moet veel schoteltjes tegelijk draaiende houden. Het is een constante evenwichtsoefening die veel van zijn/haar tijd en energie vraagt!

Michèle Jacobs

michele.jacobs@samenlevingsopbouw.be

T 02/274 19 63

Samenlevingsopbouw

p/a Vooruitgangstraat 323/2 | 1030 Brussel

T 02 201 05 65 | F 02 201 05 14

www.samenlevingsopbouw.be